

Wat is Berlijn de Duitsers waard?

De toekomst van de hoofdstad

Achtergrond - 21 november 2003

(21 november) Berlijn dreigt haar status als hoofdstad van Duitsland te verliezen. Of, nauwkeuriger gezegd: haar status als hoofdstad van alle Duitsers. Er is namelijk niet zozeer reden om aan te nemen dat Berlijn binnen afzienbare tijd afstand zal moeten doen van haar formele titel als hoofdstad; er is veeleer sprake van de mogelijkheid dat in de toekomst steeds minder Duitsers Berlijn zullen aanwijzen als vanzelfsprekende hoofdstad van het land waarin zij wonen. De Duitsers dreigen zich steeds minder met Berlijn te gaan identificeren. Dit sombere vooruitzicht is niet in de laatste plaats een gevolg van de enorme schuldenlast waar de stad momenteel onder gebukt gaat: de aanhoudende financiële misère, in combinatie met de vele tegemoetkomingen van de federale overheid, roept buiten Berlijn het beeld op van de stad als een bodemloze put waarin het geld van de Duitse belastingbetaler verdwijnt. Op termijn wordt zelfs het representatieve voorkomen van Berlijn tegenover het buitenland bedreigd.

Bovenstaande woorden vatten de strekking samen van de recent gepubliceerde studie 'Berlin - was ist uns die Hauptstadt wert?' van de [Deutsche Nationalstiftung](#). Deze stichting is in 1993 door oud-bondskanselier Helmut Schmidt opgericht met het oogmerk om - in het kielzog van de politieke eenwording van Duitsland - een bijdrage te leveren aan de "geestelijke hereniging" van de Duitsers. De stichting wil de "Mauer im Kopf", de mentale scheidslijn die veel Ossi's en Wessi's dertien jaar na de Duitse eenwording nog altijd verdeelt, slechten. Om dat doel te bereiken organiseert zij lezingen en discussies binnen en buiten Duitsland en geeft zij met een zekere regelmaat studies uit over dit thema. In het tiende jaar van haar bestaan heeft de stichting ervoor gekozen een studie te wijden aan de rol van Berlijn als Duitse hoofdstad: waar anders komt het proces van hereniging van Oost en West - politiek danwel mentaal - sterker tot uitdrukking dan in de voormalige voorpost van de Koude Oorlog? Juist daarom komen ook vertragingen in dit proces nergens anders zo sterk tot uitdrukking als in Berlijn, getuige bijvoorbeeld de financiële crisis waarin

de stad zich bevindt. En dat maakt Berlijn tot dankbaar onderwerp voor de Nationalstiftung: de toekomst van Berlijn als hoofdstad van alle Duitsers is van groot belang voor de toekomst van de integratie van alle inwoners van het voormalige Oost- en West-Duitsland.

Schulden

Als voornaamste oorzaak van het dreigende statusverlies van Berlijn wordt in de meeste van de ruim dertig korte bijdragen de schuldenberg van de hoofdstad aangewezen. De tekorten zijn vooral ontstaan na de eenwording in 1990. Het herenigde Berlijn moest het van de ene op de andere dag stellen zonder de enorme subsidies waar zowel Oost- als West-Berlijn decennialang afhankelijk van waren geweest: Oost-Berlijn was de hoofdstad van de DDR en West-Berlijn was praktisch geheel op subsidies aangewezen nadat vrijwel alle belangrijke banken en industrieën de ingesloten stad hadden verlaten om zich in het veilige West-Duitsland te vestigen. Deze subsidies vielen in 1990 grotendeels weg. Tegelijkertijd moest een oplossing worden gevonden voor het straatarme, oostelijke deel van de stad. Het resultaat van deze ontwikkelingen is het huidige tekort van tientallen miljarden euro's. De niet-aflatende stroom negatieve berichten over de financiële situatie van Berlijn zou het beeld van veel Duitsers, van Berlijn als 'hun' hoofdstad, verstoren. In plaats daarvan zou het beeld dreigen te ontstaan van een geldverslindende machine.

Gelukkig is er een manier waarop voorkomen kan worden dat dit scenario in werking treedt. Berlijn moet haar status als deelstaat opgeven en fuseren met de omringende deelstaat Brandenburg. Dat zou in een klap een boel dure bureaucratie opheffen en zo een einde maken aan de schuldenlast die het voortbestaan van Berlijn als 'mentale' hoofdstad van Duitsland bedreigt, zo luidt de redenering in de meeste bijdragen van de studie. Dit argument kan ook rekenen op de sympathie van een deel van de lokale politiek. Het probleem is echter, dat de bevolking weinig voelt voor een verstandshuwelijk: in 1996 al wees een meerderheid van de inwoners van Berlijn en Brandenburg een besluit van de lokale politiek, om een fusie aan te gaan, in een referendum af. Dat was voor veel mensen vooral een emotionele afweging. Er bestaan echter ook meer zakelijke - en toch eenvoudige - argumenten tegen een fusie van de beide deelstaten. Zo is de financiële situatie van Brandenburg ook niet bepaald rooskleurig. Valt er dan nog wel financieel voordeel te verwachten van een fusie? Of, zoals de bekende uitgever Wolf Jobst Siedler in zijn bijdrage stelt: "De lamme ondersteunt de manke".

Sluier

Hoe reëel is het eigenlijk, om te verwachten dat Berlijn haar gezicht als hoofdstad

van Duitsland gaat verliezen? Zij heeft het dertien jaar geleden pas teruggekregen, na vijf decennia lang gedwongen versluierd te zijn geweest. Misschien moet haar gewoon wat meer tijd worden gegund. Daarnaast zijn er voldoende aanknopingspunten voor Berlijn om haar aanzien te behouden. De stad beschikt over een ongekend groot cultureel aanbod en een grote dichtheid aan onderwijsinstellingen; de Duitse regering en het parlement zijn vier jaar geleden naar Berlijn verhuisd en de stad geniet in het buitenland - met name onder jongeren - een bijzonder positieve naam. Ook de uitbreiding van de Europese Unie, op 1 mei 2004, kan Berlijn, het nieuwe 'hart' van Europa, nieuwe impulsen geven.

Tenslotte: is een debat over de identiteit van Berlijn niet juist kenmerkend voor de identiteit van Berlijn? Of het nou gaat om de dreigende sloop van het Palast der Republik (de voormalige zetel van de Volkskammer uit de DDR), de moderne architectuur van de Potsdamer Platz of gewoon de nooit-aflatende strijd over de vraag wat nou eigenlijk de leukste wijk van de stad is: de identiteit van Berlijn laat zich wellicht het best typeren met het woord 'dynamisch'. En dynamiek betekent nou eenmaal ook dat er altijd grote verschillen zullen bestaan tussen mensen die de toekomst van Berlijn met een positieve danwel negatieve blik tegemoet zien. Wellicht moet de studie 'Berlin - was ist uns die Hauptstadt wert?' daarom worden gezien als typisch Berlijns. Een beter bewijs dat het met de Duitse hoofdstad wel goed zal komen, is er eigenlijk niet.

Mark Schenkel is student geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en schrijft regelmatig artikelen voor het Duitslandweb. Momenteel studeert hij aan de [Humboldt Universität](#) in Berlijn.

Meer informatie? Lees het themadossier '[Het nieuwe Berlijn](#)' op het Duitslandweb.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](#).

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/2340/wat-is-berlijn-de-duitsers-waard>